

Добры дзень, сябры! Я, Таццяна Старасценка, вітаю кожнага, хто далучыўся да нашай перадачы “Беларусь ад А да Я”. Сёння мы пагаворым пра бацькоў сьлыннага беларускага пісьменніка Янкі Купалы. А дапаможа ў гэтым навуковы матэрыял Фаіны Ваданосавай “Нязгасныя зоркі”.

Гучыць музыка. Існуе такое народнае павер’е: калі на зямлі нараджаецца чалавек, у небе запальваецца зорка. Сярод іх бясконцага мноства Янка Купала вылучаў чатыры.

Чытае артыст. Ночкай, як толькі выходзіў я з хаты,
Зоркі на небе страчаў я чатыры;
Кожны раз зводзіў іх вогнік крылаты,
Хоць к ім малітвай уносіўся шчырай.
Першая – бацькава зорка яснела,
Маткі – другая глядзела ў свет зорка,
Трэцяя мне мігацела нясмела,
Роднай зямелькі – чацвёртая зорка.
Першая згасла навекі не ў часе,
Звольна губляе бліск свой другая,
Трэцяя сумнаю мглою спавілася,
Толькі чацвёртая дзёней міргае.

Гучыць музыка. Першая і другая зоркі – самыя важныя, дарагія – звязаны ў паэта найперш з матуляй і татам. Пачынальнікам роду Луцэвічаў лічыцца Станіслаў Луцэвіч, які ў XVII стагоддзі меў сваю зямлю. Дзесяцігоддзі продкі Купалы вялі барацьбу за шляхецкія правы, але з 1875г. спынілі яе з-за адсутнасці сродкаў і былі запісаны ў саслоўе мяшчанаў Мінскай губерні. Менавіта з дзёда Янкі Купалы, Ануфрыя Луцэвіча, і пачаўся род Луцэвічаў-мяшчанаў. Як вядома, бацька паэта Дамінік нарадзіўся ў 1846г.

Гучыць музыка. Маці паэта Бянігна Іванаўна Валасевіч таксама паходзіла з дробнай шляхты. Яна нарадзілася ў фальварку Няшота Мінскага павета ў 1857г. Бацькі Бянігны лічылі яе шлюб з Дамінікам няроўным. Спачатку яны парвалі ўсякія адносіны з маладымі, а потым даравалі ім. Нават бабка Катажына прыязджала пазней да Луцэвічаў наведаць унукаў.

Бянігна і Дамінік жылі ў шчасці і ў згодзе. Іх сумеснае жыццё пачалося з 1879г. у Раговічах, а потым яны арандавалі зямлю ў фальварку Паморшчына паблізу Ракава. У 1881г. пераехалі ў Вязынку, дзе і нарадзіўся хлопчык, названы ў гонар свайго дзёда па матчынай лініі Івана Валасевіча.

Сям’я Луцэвічаў была дружная. Пра гэта ёсць запіс ва ўспамінах сястры паэта Ганны Луцэвіч: “Дома мы жылі між сабой вельмі добра, дружна, ніколі не сварыліся, не спрачаліся”. Гэтая атмасфера стваралася бацькамі, шчырымі адносінамі паміж імі.

Гучыць песня пра каханне, пра адданасць і вернасць.

У эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная бацькам класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. Паводле ўспамінаў родных і сваякоў, маці паэта была прыгожай шэравокай жанчынай, добра спявала, ведала шмат паданняў, казак, легендаў. Ганна Луцэвіч зазначала.

Чытае артыст. Па знешнім выглядзе і па натуры Купала быў падобны да маці, але хадзіў гэтак жа шпарка, як бацька. Наша маці была поўная. прыгожая жанчына, шатэнка, па натуры спакойная, ураўнаважаная, маўклівая. З дзяцей яна больш за ўсіх любіла Яся... Нарадзілася маці каля Рубяжэвічаў. Бацьку маці я не помню, а бабуля Катажына, маці маёй маці, прыезджала да нас. Яна жыла каля Рубяжэвічаў і калі прыезджала, то прывозіла арэхі і розныя ласункі для дзяцей. Маці з выгляду была падобна на бабулю Катажыну. Памерла Катажына ў 85 гадоў (у тым жа ўзросце, як і маці Купалы).

Гучыць музыка. А якім жа быў бацька паэта Дамінік Луцэвіч? Блізкія і знаёмыя прыгадвалі яго такім.

Чытае артыст. Бацька быў высокага росту, хударлявы, нос гарбаваты, валасы светла-русыя з дамешкай сівізны. Вусы падстрыгаў, бараду насіў невялікую (клішам), падстрыжаную. Чалавек нервовы, але добры, вясёлы і зычлівы. Апынаўся чыста і акуратна, увосень і ўзімку насіў высокія боты і летам бацінкі. Ён трохі чытаў па-польску, умеў складаць, адлімаць, множыць, але ніяк не мог зразумець дзялення. Ясь пачынаў яму тлумачыць. Іншыя дзеці таксама свае веды паказвалі. Усе захапляліся... Шумна рабілася ў хаце, весела. Ясь з запалам нешта даводзіў бацьку, а дзеці пачыналі дурэць, смяяцца, не абыходзілася і без плачу. Нарэшце, у нашу навуку ўмешвалася маці і разгаляла ўсіх спаць.

Гучыць музыка. Янка Купала заўсёды любіў музыку. Даводзілася прасіць бацьку то набыць скрыпку, то выпісаць праз часопіс дудачку. Для бацькі весялосць і гукі музыкі ў хаце былі таксама жаданымі. Дамінік Луцэвіч любіў парадаваць дзяцей, даставіць ім асалоду. Часта запрашаў у дом гарманіста, каб пайграў для дзяцей і пазабавіў іх. Калі прыезджалі дробныя гандляры, якія ездзілі па вёсках і фальварках і прадавалі розныя рэчы – хусткі, грабеньчыкі, лустэркі, цацкі, бацька заўсёды купляў што-небудзь для сваіх малых. Дзеля гэтага яму часта прыходзілася пазычаць грошы. Бацька быў вельмі шчодры, таму і грошы ў яго звычайна хутка разыходзіліся. Яны ў яго не трымаліся, і ён часта мусіў пазычаць у суседзяў.

Адносіны Дамініка Луцэвіча да сялян былі ветлівыя і ласкавыя. І сяляне ставіліся да яго таксама добра. Калі пачынаўся ўборачны час, то да Луцэвіча сезонныя рабочыя лепей ішлі на работу, чым да навакольных наймальнікаў, бо Дамінік плаціў заўсёды на некалькі капеек даражэй,

даваў адзін раз на дзень есці. Таму заўсёды Луцэвіч раней убіраў усё з поля, хаця ўборка праводзілася ўручную.

У адным са сваіх аўтабіяграфічных лістоў паэт успамінаў, што ў першы ці ў першыя гады вучыўся няважна, і таму бацька быў вымушаны пусціць у справу вуздэчку, і вельмі шчыра. Паводле ўспамінаў сяцёр, ведаючы Янкава захапленне кнігамі, бацька сачыў, каб яны не перашкаджалі сыну займацца гаспадаркай. Толькі пасля доўгіх угавораў бацька згаджаўся выпісваць для сына кнігі, часопісы, бо разумеў, што яму патрэбна навука.

Калі Ясю было гадоў трынаццаць, ён пачаў сам выпісваць газеты і часопісы. Колькі яму, беднаму, давялося пахадзіць за бацькам, пакуль той даў яму грошай на газеты. Ясь пачаў вельмі старанна выконваць усё, што загадваў бацька па гаспадарцы. Маці прымірылася з гэтым выдаткам, калі пачалі прыходзіць як дадатак да часопіса розныя выкрайкі, якія маглі ёй спатрэбіцца ў хатняй гаспадарцы і ў цэлым для жыцця.

Дамінік Ануфрыевіч некаторы час думаў падрыхтаваць старэйшага сына ў рэальнае вучылішча ці ў гарадскую школу. Ясь вельмі хацеў вучыцца далей. Ён прасіў тату паслаць яго на вучобу ў Мінск. Аднак у гэты час здароўе бацькі значна пагоршылася. Ён найперш жадаў бачыць Яся сваім памочнікам, маўляў, для гаспадары хопіць і тае навукі, што маеш.

Зямны шлях Дамініка Луцэвіча закончыўся ў 1902г. – руплівы гаспадар не вытрымаў непасільнай працы. Яму было крыху больш за 56 гадоў, ён памёр 14 мая, праз дзесяць дзён пасля свайго дня нараджэння. Яго пахавалі ў вёсцы з сімвалічнай назвай Корань. Сям'я страціла гаспадара, і таму Бянігна Іванавіч спадзявалася на дапамогу сына.

Чытае артыст. Пасля смерці бацькі Ясь застаўся за гаспадара. Яму даводзілася многа працаваць. Ён стаў панурым, маўклівым... Да маці даходзілі чуткі пра тое, што Ясь піша вершы. Яна часам пачынала гутарку з сынам: -- Ясю, як жыць будзем? Бацькі няма, ты ўсё кніжкі чытаеш, вершы складаеш. Дабром усё гэта не скончыцца. Што ты сабе думаеш? Ці ты хлеб з гэтага з'ясі?

-- Мама, ці хацела б ты, каб наш бацька вярнуўся з таго свету і зноў пачаў жыць з намі?!

-- Чаму ж, дзеткі, не хацела б! Ой, як бы хацела!

-- Як табе хочацца, каб тата вярнуўся да цябе, так мне хочацца пісаць. Нельга вярнуць бацьку да нас, нельга забараніць мне вершы складаць.

Гучыць музыка. У эфіры перадача "Беларусь ад А да Я", прысвечаная бацькам класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. У 1902г. адбылося яшчэ некалькі трагедый: памерлі дзве сястры і адзіны брат Янкі Казік. Пасля смерці бацькі Ясь Луцэвіч, мусіць, упершыню не паслухаўся маці і без яе згоды пакінуў бацькоўскую хату, пайшоў у свет. Непаразуменне з самым блізкім чалавекам цяжарам ляжала на душы

маладога хлопца. Тэмай многіх вершаў паэта стала цяжкая доля маці-удоўкі. Гэта песні-жалыбы, вершы-звароты да матулі, у якіх сын сумуе па ёй і просіць прабачэння, шкадуе яе, сябе, разумеючы матчын боль. Купала вельмі любіў сваю маму. Паступова гэтая любоў у творах паэта трансфармавалася ў больш філасофскі вобраз маці-Беларусі, Бацькаўшчыны. Хрэстаматыёны твор Купалы “Спадчына” стаў вядомай песняй.

Гучыць песня на словы Янкі Купалы “Спадчына”.

Чытае артыст. Ужо слынным паэтам знайшоў Янка Купала ў маці на Лагойшчыне, дзе яна арандавала фальварак у Акопах, умовы для працы, для натхнення, развагаў і стварэння сваіх знакамітых вершаў, паэм, п’ес. З 1910 да 1926г. паэт прыязджаў сюды ўлетку, а маці стварала яму цудоўную атмасферу для працы – у асобным пакоі было ўтульна і прыемна.

Пасля кастрычніцкіх падзей зямля ў фальварку Аконы перайшла ва ўласнасць Бянігны Іванаўны, але ў 1926г. Янка Купала забраў да сябе ў Мінск 69-гадовую маці. Жыў ён тады па вуліцы Правіянецкай, у драўляным аднапавярховым доме. Раніцай ля дома праязджалі вазы з навакольных вёсак – сляшаліся на Траецкі рынак (на гэтым месцы цяпер Оперны тэатр). З 1927 года, калі сям’я Купалы пераехала ў дом па вуліцы Кастрычніцкай, маці паэта жыла там аж да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. У яе быў асобны невялікі пакойчык. Ветлівай, спакойнай, прывабнай запамнілі яе сучаснікі, сярод якіх былі беларускія мастакі Генрых Бржазоўскі і Сцяпан Андруховіч, што прысвяцілі маці і паэту свой сумесны твор. Маладыя мастакі часта бывалі ў хаце паэта, сябравалі з яго пляменніцамі. Купалаў дом заўсёды поўніўся галасамі маладых пісьменнікаў з усіх куткоў зямлі, тут бывалі настаўнікі, рабочыя, вучні, студэнты. Яны ўсе праходзілі дерад вачыма Бянігны Іванаўны. Яна бачыла творчы ўзлёт свайго сына, бачыла і хвіліны адчаю.

...Цяжка ўявіць, што перажыло матчына сэрца ў цяжкія дні 1930 года, калі яе сын ляжаў у бальніцы. Але жыццё працягвалася. Іван Данікавіч паправіўся, і зноў дом поўніўся гасцямі, зноў гучалі музыка, гучныя галасы. І толькі маці разумела свайго самотнага Янку, свайго люблага сына.

Гучыць музыка. Вайна бязлітасна раскідала людзей. Янка Купала з жонкай выехалі на машыне ў Маскву, а Бянігна Іванаўна з дачкой Ганнай засталася на акупаванай фашыстамі тэрыторыі. Паэт вельмі сумаваў па сваёй зямлі, па маці – яны былі для Купалы адзіным цэлым.

Дарэчы, Бянігна Іванаўна перажыла свайго сына на два дні. Матчына сэрца адчула, што няма на свеце Янкі, і яно не вытрымала. Пахаванне адбылося ў адзін дзень – 1 ліпеня. Яго хавалі ў Маскве, яе – у Мінску, але душы іх былі паяднаныя... Яны цяпер у Вечнасці – Паэт і яго Маці. На

Вайсковых могілках у Мінску ёсць надмагілле Бянігны Іванаўны з Купалавымі словамі: “Наўчыўся я слоў беларускіх ад маці...”, а на невялікай адлегласці надмагілле Купалы. Нібыта ідзе размова паміж душамі...

Гучыць музыка. Утульны і цёплы бацькоўскі дом, шчырыя адносіны паміж маці і татам жывілі ўнутраны свет Купалы, нападўнялі нязгасным святлом ягоны талент. Таму вельмі многім ён быў абавязаны сваім першым жыццёвым сцежкам, распачатым у любові і вернасці.

Гучыць музыка. Наша перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная бацькам класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы, заканчваецца. Яна была падрыхтавана па матэрыялах навуковага даследавання Фаіны Ваданосавай “Нязгасныя зоркі”. Я, Таццяна Старасценка, развітваюся з вамі да новых сустрэч у эфіры.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ